

21.ÜNİTE



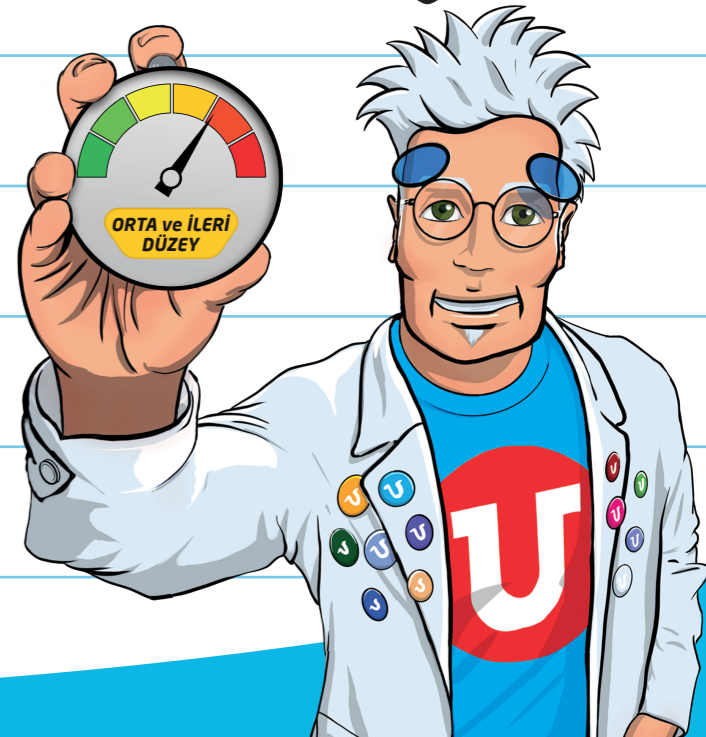
TYT Orta ve İleri Düzey Tarih Soru Bankası

Atatürk Dönemi

Türk Dış Politikası (1923-1938)



BEGÜM ÜNLÜ



İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE VE DÜNYA

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923-1938)

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Esasları

1923 - 1932 Arası Türk Dış Politikası ile İlgili Gelişmeler

1932 - 1939 Arası Türkiyenin Dış Politikası

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Esasları

- Bağımsızlık Esasını Gözetmek
- Akılcılık ve Gerçekçilik Esasını Gözetmek
- Uluslararası İlişkilerde Eşitlik Esasını Gözetme
- Barışı ve Millî Menfaatleri Esas Almak
- Türk Kamuoyunu ve Dünyadaki Konjonktürel Değişmeleri Esas Almak
- İç İşlerine Karışılmasına Karşı Olma ve Başka Devletlerin İçişlerine Karışmama



Örnek:

Türkiye Devleti'nin Türk dış politikasının esasları arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Milli menfaatlerin gözetilmesi
- B) Tarihi dostluk ve düşmanlık yerine değişen şartların ve karşılıklı çıkar ilişkilerinin esas alınması
- C) İç işlerine karışılmasına karşı olması
- D) Konjonktürel gelişmelerin dikkate alınmaması
- E) Komünizm, Nazizm, Faşizm gibi akımlara karşılık milli egemenliğe dayanan Türkiye Devleti'nin güçlü olmasının sağlanması

Örnek:

Türk dış politikası, “İç işlerine karışılmasına karşı olduğu gibi başka devletlerin de iç işlerine karışmama” anlayışıyla şekillenmiştir.

Türkiye Devleti bu doğrultuda aşağıdakilerden hangisine yer vermemiştir?

- A) Halifeliğin kaldırılmasına
- B) Azınlıkların Türk vatandaşı sayılmasına
- C) Hafta sonu tatilinin cumadan pazara alınmasına
- D) Kaptan Kanunu'nun çıkarılması ile kapitülasyonların uzantılarını son verilmesine
- E) Tevhid-i Tedrisat Yasası ile tüm eğitim kurumlarının (Yabancı, azınlık vs.) Maarif Vekâleti (MEB) çatısı altına alınmasına



1923 - 1932 Arası Türk Dış Politikası ile İlgili Gelişmeler

- Bu dönemde Türkiye; Lozan Antlaşması'nda çözülememiş sorunlar ile uğraşmış, komşu devletlerle ilişkilerini geliştirmeyi önemsemiştir.

Türk - Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi

- 1923 Lozan Konferansı'nda, Türkiye ile Yunanistan arasında karşılıklı nüfus değişimi konusu prensipte uzlaşılan bir konu iken; Yunanistan'ın "Etabli" yani "yerleşik" kelimesinden hareketle İstanbul'daki Rumları mübadele dışında tutma çabası taraflar arasındaki ilişkileri çıkmaza sokmuştur.
- Mondros Mütarekesi öncesi İstanbul'daki her Rum'u yerleşik görmek isteyen Yunan Hükümeti'ne karşılık Türk Hükümeti, "İstanbul'da yerleşmenin kanunlarla belirlendiğini, İstanbul için yerleşik tabirinin sürekli oturanlar için geçerli olacağını, Mondros Mütarekesi öncesi geçici olarak gelenlerin bu kategoride sayılamayacağını" belirtmiştir.



- Taraflar arasında anlaşmazlık derinleşince Yunan Hükümeti Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koymuştur. Buna karşılık Türk Hükümeti de İstanbul'daki Rumların mallarına el koymuştur.
- Taraflar arasındaki anlaşmazlık 1926'da yapılan mübadele antlaşmasıyla giderilmeye çalışılsa da ancak 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan Nüfus Mübadelesi Anlaşmasında "Batı Trakya'da Türklerin, İstanbul'da Rumların" yerleşme tarihlerine bakılmaksızın "Yerleşik" sayılmasıyla sorun çözülmüştür.



Örnek:

Lozan Konferansı'nda Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan,

- I. savaş tazminatı,
- II. nüfus mübadelesi (değişimi),
- III. Ege Adaları

konularından hangileri Türkiye'nin egemenlik haklarını zedeleyecek biçimde sonuçlanmıştır?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) II ve III



Türk-Fransız İlişkileri

1) Suriye Sınırı

- Lozan Antlaşması'nda, Ankara Antlaşması (1921) şartları taraflar arasında kabul edilirken sorunlu alanların çözümü için planlanan "Sınır Tespit Komisyonu" ancak 1925'te kurulabilmiştir.
- 30 Mayıs'ta Fransa ile Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi imzalanmış ve sorunların barışçıl yollarla halline karar verilmiştir.
- 1930'da Türkiye ile Fransa arasında "Hatay hariç" Suriye-Türkiye sınırı kesin olarak çizilmiştir.

Örnek:

**1923'te, "Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde esir kalmaz."
diyen Mustafa Kemal, aşağıdaki yerlerden hangisine vurgu
yapmıştır?**

A) Hatay

B) Musul

C) Batum

D) Selanik

E) Kerkük



2) Yabancı Okullar

- Mustafa Kemal "Türkiye'de bizim okullarımızın bile sahip olmadıkları ayrıcalıklara yabancı okulların sahip olmaları kabul edilemez." demiştir.
- 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Yasası'yla "Ülkedeki tüm okulların Maarif Vekaleti çatısı altında faaliyet göstermelerine" karar verilmiştir.
- 26 Eylül 1925'te Türk Hükümeti, "Yabancı okullarda Türk dili, tarih ve coğrafya gibi derslerin Türk öğretmenlerce Türkçe okutulması ve Türk müfettişlerince okulların denetlenmesi" esaslarını ilgili okullara duyurmuştur.
- Bunun üzerine Fransa ve Papalık başta olmak üzere Türkiye'de okulları olan devletler tepki göstermişlerdir.
- Türkiye Devleti ise "bu konunun iç sorunu" olduğunu bildirerek tartışmaların önünü kesmiş ve bazı yabancı okullar kapanırken, kurallara uyan okullar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Örnek:

Lozan Konferansı'nda Türkiye'deki yabancı okulların uya-
cakları esaslar belirlenmesine rağmen, Yabancı okullar bağlı
oldukları ülkelerin büyükelçileri aracılığıyla Türk Hükümeti'yle
görüşmek istemişlerdir. Türk Hükümeti bu isteği reddetmekle
kalmamış ve 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Yasa-
sı'yla ülke içindeki tüm okulları (yabancı, azınlık vs.) Maarif
Vekaâleti çatısı altında birleştirmiştir.

**Türk Devleti'nin bu tutumu aşağıdakilerden hangisiyle iliş-
kilendirilemez?**

- A) Egemenlik haklarını korumak istemesiyle
- B) Fransa'nın, yabancı okullar konusunda ilgilenmesine karşı-
lık uluslararası ittifak arayışı içine girmesiyle
- C) Eğitim ve öğretim uygulamalarında birlik sağlanmak isten-
mesiyle
- D) İç işlerine karışılmasına karşı olmasıyla
- E) Bağımsız devlet anlayışını önemsemesiyle



3) Dış Borçlar

- Osmanlı Devleti'nden en çok alacaklı olan Fransa ile Türkiye arasında Lozan Konferansı'nda sorun ele alınsa da ancak 1928'de sonuçlanmıştır.
- "Ödenecek borcun miktarı ve eşit taksitlerle ödenmesi belli bir kurala" bağlanmış ancak 1929'da "Dünya Ekonomik Krizi" Türkiye'yi sıkıntıya düşürmüştür.
- Türkiye Devleti, borçların ertelenmesini talep etmiş; alacaklıların itirazı üzerine yapılan görüşmelerle 1933'te Paris'te uzlaşmaya varılmıştır.
- Türkiye, üzerine düşen borçları 1954'e kadar ödemiştir.

4) Adana - Mersin Demir Yolu

- Bir Fransız şirketi tarafından işletilen demir yolunu Türkiye'nin satın alma girişimi Fransa'nın itirazına neden oldu.
- Fransa'nın karşı çıkmasına rağmen Haziran 1929'da Adana - Mersin Demir Yolu, Türkiye tarafından satın alındı.
- 1929'da Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'nda Türkiye lehine sonuçlanmıştır.

5) Bozkurt - Lotus Davası

- Türk bayrağı taşıyan "Bozkurt" adlı gemiyle Fransız bayrağı taşıyan "Lotus" adlı geminin Midilli açıklarında Ağustos 1926'da çarpışmasıyla ortaya çıkan hukuki sorunlar iki ülke arasında gerginliğe neden olmuştur.
- "Bozkurt - Lotus Davası" 1927'de Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'nda Türkiye lehine sonuçlanmıştır.



Türk - İngiliz İlişkileri ve Musul Sorunu

- 1923'te Lozan Konferansı'nda, Türkiye - Irak sınırının çizilmesinin Türkiye ile İngiltere arasındaki görüşmelerle çözülmesi karara bağlanmıştır.
- Türkiye'nin, "halkının çoğunluğu Türk olan bölgelerin Türkiye'ye bırakılması" isteğine karşın İngiltere, "Irak'ta manda yönetimi kurduğu için" bu isteği reddetmiştir.
- Musul Eyaleti için sorunu Milletler Cemiyeti'ne taşıyan İngiltere, Milletler Cemiyeti adına çalışan Komisyonun "Musul Irak'ta kalmalıdır." kararını almasında etkili olmuştur.



- 13 Şubat 1925'te çıkan Şeyh Sait İsyanı'nın etkisiyle Türkiye, İngiltere'ye karşı Musul için etkin dış politika izleyememiştir.
- 5 Haziran 1926'da yapılan Ankara Antlaşması'yla Musul'un, Irak'ın bir parçası olduğunu Türkiye kabul etmiştir.

Ankara Antlaşması'na göre,

- Musul, Kerkük ve Süleymaniye, İngiliz mandası altında olan Irak'a bırakılacak
- Hakkâri Türkiye'ye bırakılacak Türkiye - Irak sınırı çizilecek
- Irak, Musul'dan elde edeceği petrol gelirlerinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecek.



Örnek:

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihte, Türk birliklerinin kontrolünde olan bölge, Mondros Ateşkesi'nin 7. maddesine dayanılarak İngilizler tarafından işgal edilmiş ve Milli Mücadele sırasında da düşman işgalinden kurtarılamamıştı. Misak-ı Milli'ye göre 30 Ekim 1918'de fiili işgal altında bulunmadığından Musul, Türk sınırları içerisinde kabul edilmiştir.

Bu verilenler dikkate alınırsa Türkiye Devleti, Lozan Antlaşması'nda sonuçlandıramadığı Musul Sorunu'nu aşağıdaki gelişmelerden hangisinin etkisiyle 5 Haziran 1926 Ankara Antlaşması ile "Musul, Irak'ın parçasıdır." kararını kabullenmek zorunda kalmıştır?

- A) 31 Mart Olayı'nın
- B) Mustafa Kemal'e suikast girişiminin
- C) Menemen Olayı'nın
- D) Şeyh Sait İsyanı'nın
- E) Bab-ı Ali Baskını'nın



Türk - Sovyet İlişkileri

- 1920'li yılların sonlarına doğru Türkiye'nin uluslararası alanda daha aktif olması ve batılı devletlerle ilişkilerini geliştirmesi ;
- "Akdeniz yolu üzerinde engel bırakmamak ve Karadeniz üzerinden Sovyet Rusya'ya yönelebilecek tehditleri önlemek" amacıyla Türkiye ile Sovyet Rusya arasında 1925'te Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması yapılmıştır.
- Kendi rejimini yayma çabasıyla Türkiye ile yakın ilişkileri önemseyen Sovyet Rusya'nın tutumuna karşın Türkiye'nin, "yabancı ideolojilerden etkilenmeme ve Rus yayılmacılığına fırsat vermeme" amacıyla Sovyet - Türk ilişkileri istenilen boyutta gelişmemiştir.

- 1923 Lozan Konferansı'nda, "Boğazlar Komisyonu İdaresi'nin" kurulmasına karşı Türk tezini destekleyen Sovyet Rusya; 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde "Boğazlar Komisyonu İdaresi'nin" kaldırılması kararına karşı olarak Türk tezine karşı çıkmıştır.
- 1936'da bozulmaya başlayan Türk - Sovyet ilişkileri, II. Dünya savaşı sonlarına doğru Sovyetlerin "Boğazlarda üs ve Kars dolaylarını Türkiye'den istemesi" sonucu bozulmuş ve bu durum Türkiye'yi batılı devletlere ve özellikle ABD ile sıkı ilişkiler kurmaya yöneltmiştir.

YAYINLARI



Örnek:

“Lozan Konferansı düne ve bugüne ait, üç beş yıla ait hesapların sonuca bağlanmasıyla uğraşmakta değildir. Belki üç, dört yüzyıllık birikmiş ve yoğunlaşmış hesapların görülmesiyle uğraşmaktadır.”

Atatürk Lozan Konferansı'na ilişkin bu değerlendirmesi ile Lozan Konferansı'nda diğer katılımcıların,

- I. kapitülasyonlar,
- II. azınlık hakları,
- III. patrikhane

konularından hangileriyle Türkiye Devleti'nin egemenlik haklarını yok saydıklarını vurgulamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III



1932 – 1939 Arası Türkiyenin Dış Politikası

1932 – 1939 arası Türk Dış Politikasının Şekillenmesinde,

- Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumları,
- Türkiye'nin konjonktürel değişme ve gelişmelere duyarlılığı,
- Türkiye'nin batılı devletlerle ilişkilerini geliştirme çabası durumları belirleyici olmuştur.

Örnek:

Milletler Cemiyeti,

- I. I. Dünya Savaşı sonrası yaşanacak uyumsuzlukları barışçıl yollarla çözümlenmek,
 - II. Paris Barış Konferansı'nda revizyonist devletlerin isteklerini gündeme getirmek,
 - III. Uluslararası barış ve huzur ortamını tesis etmek
- amaçlarından hangilerine dayalı olarak kurulmuştur?**

A) Yalnız I

B) Yalnız III

C) I ve II

D) I ve III

E) II ve III



2) Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

- Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında yapılan antant ile üye devletleri sınırlarını karşılıklı olarak garanti etmiş, birbirlerine danışmadan herhangi bir Balkan devletiyle siyasi anlaşma yapmamayı taahhüt etmişlerdir.
- İtalya'nın etkisinde kalan Arnavutluk ile yayılmacı tutum izleyen Bulgaristan Balkan Antantı'na katılmamıştır.



! NOT

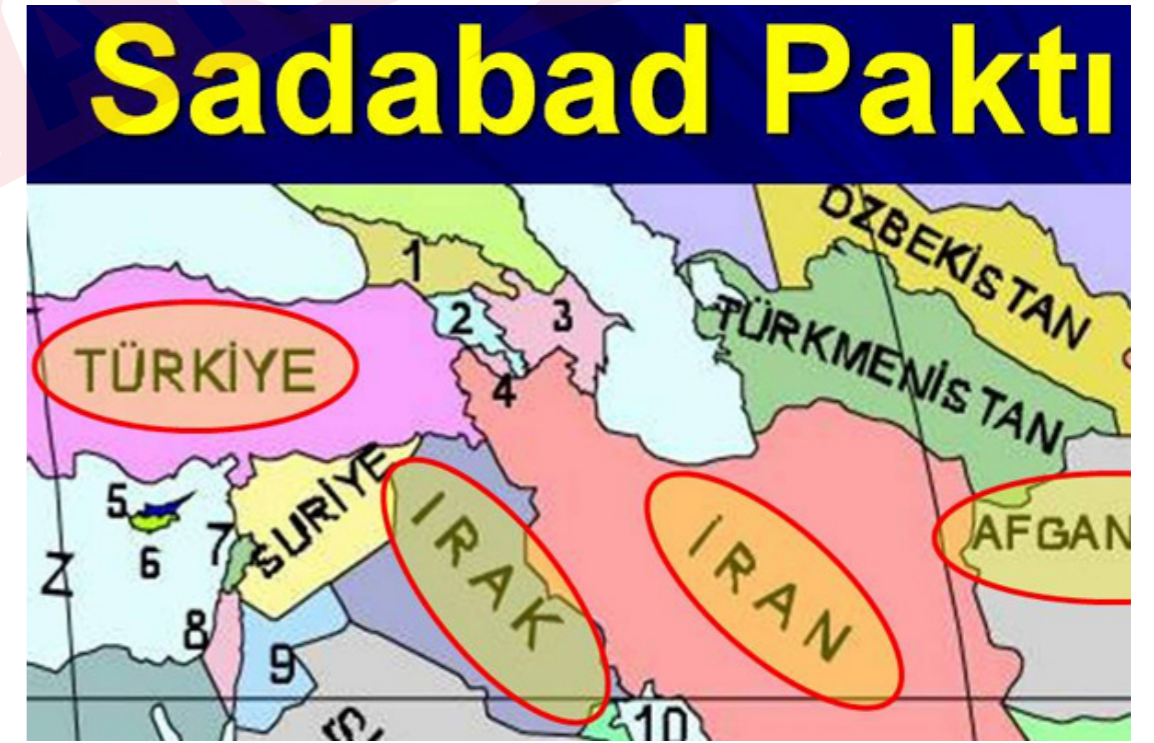
- Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus değişimi sorununun barışıl yollarla çö-zülmesi Balkan Antantı'nın yapılmasına ortam hazırlamıştır.

UZMANLARIN
YAYINLARI



3) Sadabat Paktı

- Ortadoğu'nun güvenliğini sağlama amacıyla 1935'te Türkiye, İran ve Irak'ın girişimleriyle Cenevre'de Sadabad Paktı'nın genel çerçevesi belirlenmiştir.
- Afganistan ve Suudi Arabistan'ın katılıp katılmayacağı konusundaki uzlaşmazlık sonrasında 1937'de pakta Afganistan'ın da katılımıyla 1937'de Cenevre'de imzalanmıştır.



Örnek:

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üyeliği, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ile komşu ülkelerle güvenlik ve iş birliği sağlamaya yönelik tutumları,

- I. yurttta barışı dünyada barışı önemseme,
 - II. Türkiye Devleti'nin siyasal etkinliğini artırma,
 - III. dünyadaki konjonktürel değişimleri göz ardı etmeme
- anlayışlarından hangileriyle ilişkilidir?**

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) I, II ve III



4) Montrö Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)



- Lozan Barış Antlaşması'ndaki Türk Boğazları "Ayrı bir bütçesi olan Boğazlar Komisyonu İdaresi'nin kurulması ve boğazların iki yakasında Türklerin askeri tahkimat kurmaması" şartları, Türkiye Devleti'nin egemenlik haklarını zedeleyici durumlardır.
- Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne başvurarak "Kollektif garantinin işlemez olduğu ve Türk Devleti'nin topraklarının tehdit altında olduğu" içerikli girişimleri sonucu 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi yapılmıştır.
- Boğazlar Komisyonu kaldırılmış,
- Boğazların savunması Türkiye'ye bırakılmış,
- Yabancı ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişi serbest bırakılmış,
- Savaş gemilerinin geçişi için bazı sınırlamalar getirilmiştir.



! NOT

Montrö Boğazlar sözleşmesi ile ilgili devletler;

- Türkiye'nin boğazlarda asker bulundurma isteğini kabul etmiş,
- Boğazlar Komisyonu İdaresi kaldırılarak tüm yetkiler Türk Hükümeti'ne bırakılmış,
- Türkiye Devleti'nin egemenlik hakları güçlendirilmiştir.



Örnek:



Lozan Antlaşması'nda, verilen haritadaki koyu renkli olan yerlerin kontrolünün başkanlığını Türkiye temsilcisinin yaptığı uluslararası bir komisyona bırakılması Türkiye'nin,

- I. egemenlik hakları,
- II. bağımsız devlet,
- III. demokratik yönetim

yönlerinden hangilerinin gözetilmediğini gösterir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III



5) Hatayın Türkiyeye Katılışı

- 1936'da Fransa'nın Suriye mandasını terk etmesi sonrası Türkiye'nin girişimleri ile Hatay'da Milletler Cemiyeti aracılığıyla referandum yapılmıştır.
- 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti kurulmuştur.
- Hatay Cumhuriyeti parlamentosu 30 Haziran 1939'da oylamayla kendini feshetmiş ve Türkiye Devleti'ne katılma kararı almıştır.
- Türkiye Devleti, 2 Temmuz 1939'da Hatay'ın, Türkiye'nin bir ili olduğunu kabul etmiştir.



Örnek:

Fransa'nın Suriye mandasını terketmesine ve Hatay'ın Anavatan'a katılış sürecine,

- I. İtalya'nın Habeşistan'ı işgali,
- II. Almanya'nın Hayat Sahası Politikası paralelinde işgalci ve yayılmacı tutumlar izlemesi,
- III. İngiltere'nin, Almanya'nın tehditlerine karşı yatıştırma siyaseti izlemesi

gelişmelerinden hangilerinin katkısının olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) I, II ve III

Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

- Sağlık durumu her geçen gün kötüye giden Mustafa Kemal rahatsızlığından dolayı 29 Ekim'de Ankara'ya gidişini iptal etmiştir.
- Atatürk, sonraki günlerde sivil ve askerî bürokratlarla görüşmelere devam etmiştir.
- 16 Ekim akşamı komaya girmiş ve dört gün komada kalmıştır.
- 1 Kasım 1938'de TBMM toplantısının açış konuşmasını bizzat kendi yapmak istemiş fakat hastalığı ilerlediği için onun yerine konuşma metnini Başbakan Celal Bayar okumuştur.



- 8 Kasım'da Atatürk rahatsızlanmış, 10 Kasım Perşembe günü büyük önder Atatürk, saat 09.05'te hayata veda etmiştir.
- Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından bir gün sonra 11 Kasım 1938 Cuma günü Meclis toplanmış ve Meclis Başkanı M. Abdülhalik Renda anayasa gereğince cumhurbaşkanı seçimi yapılacağını duyurmuştur.
- Gizli oyla yapılan seçimde 348 oyla Malatya Milletvekili İsmet İnönü, Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Cumhurbaşkanı olmuştur.
- Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu Dolmabahçe Sarayı'nda Türk halkının ziyaretine açılmıştır.
- Atatürk'ün naaşı 20 Kasım'da Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmiş ve 21 Kasım'da Etnografya Müzesi'ne götürülerek katafalka konmuştur.
- 1953'e kadar kaldığı Etnografya Müzesi'nden 10 Kasım 1953'te Anıtkabir'e nakledilmiştir.

